נגיעות מפרשת השבוע ויחי

אנו נפרדים השבת באופן זמני מספר בראשית. יעקב מבקש מיוסף לקבור אותו בארץ כנען שתקרא מאוחר יותר על שמו, הוא מברך את יוסף ואת שני נכדיו (רק מצד יוסף) ואת כל בניו. יעקב נפטר ונערכת לו קבורה ממלכתית גדולה ומכובדת על ידי עמי הסביבה והספר מסתיים במות יוסף.

לאחר מות יעקב, בניו מפחדים שכעת יוסף אחיהם ינקום בהם. הם חוששים שיוסף שומר להם טינה ולא התכוון באמת שסלח להם אלא דיבר רק מפני כבוד אביהם החי. כעת לאחר מות יעקב "יחסל חשבונות" כפי שתכנן בזמנו עשו " וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ, יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי, וְאַהַרְגָה, אֶת-יַעֲקֹב אָחִי ".
בשל החשש של האחים הם כנראה ממציאים סיפור שאביהם ציווה על יוסף לסלוח ולא לפגוע בהם "וַיִּרְאוּ אֲחֵי-יוֹסֵף, כִּי-מֵת אֲבִיהֶם, וַיֹּאמְרוּ, לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף; וְהָשֵׁב יָשִׁיב, לָנוּ, אֵת כָּל-הָרָעָה, אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ.וַיְצַוּוּ, אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר: אָבִיךָ צִוָּה, לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר. כֹּה-תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף, אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גְמָלוּךָ, וְעַתָּה שָׂא נָא, לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ " מפרשים רבים אומרים שהאחים שיקרו "שקר לבן " הרי אין כל תיעוד לדברים אלו של יעקב במיוחד שבתחילת הפרשה מדובר על פגישת פרידה דחופה ותמלול שיחה בין יעקב ליוסף ואין כל זכר להנחיה מסוג זה. מן ההיגיון שאם היה אומר זאת הרי שהיה אומר זאת ליוסף עצמו ולא לאחיו שלא לדבר על כך שהמפרשים חלוקים בדעותיהם אם יעקב ידע בכלל על קנוניית האחים כנגד יוסף .
כנראה שגם יוסף הבין שאחיו המציאו את הסיפור מתוך פחדם ממנו ולכן תגובתו היא "וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף, בְּדַבְּרָם אֵלָיו " כואב לו שהם לא הבינו את כנותו.
חז"ל למדו מכאן כלל גדול – "מותר לשנות מפני השלום " (יבמות) מותר לומר "שקר לבן " בשביל השלום . יש מקרים נוספים שלומדים מהם , הקב"ה שינה מן האמת בשביל שלום בית בין אברהם לשרה. כשהמלאכים הודיעו לאברהם וליצחק ששרה הקשישה תתכונן להריון נאמר " וַתִּצְחַק שָׂרָה, בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר: אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה-לִּי עֶדְנָה, וַאדֹנִי זָקֵן." ואילו הקב"ה שואל את אברהם " לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר, הַאַף אֲמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי ? " הקב"ה השמיט את המשך המשפט " וַאדֹנִי זָקֵן " בכדי שאברהם לא יפגע מדברי שרה על היותו זקן מכדי להביא ילדים (בפועל אברהם הביא עוד שישה ילדים לאחר פטירת שרה...)
הרב זקס מדבר על כך שבחיים ישנם כידוע דילמות מוסריות סותרות, התנגשויות של ערכים.
מחד " מדבר שקר תרחק " ומנגד אם השקר מציל חיים מועיל ואינו פוגע או מזיק האם אין ערכו גדול יותר ?
לסיטואציה הזו בדיוק נולד ה "טקט". אנו מודים למי שנתן לנו מתנה גם אם נזרוק או נמסור אותה מיד כשילך, או כשאומרים לחבר טורדני כמה טוב לראותו בעוד ההרגשה היא הפוכה, אין כאן מעשה מרמה.
הפילוסוף היהודי סר ישעיה ברלין דיבר אודות התנגשות החופש והשוויון " אפשר לשמור על חופש כלכלי אבל התוצאה תהיה אי שוויון , אפשר לקיים שוויון כלכלי אבל התוצאה תהיה פגיעה או אבדן החופש " כאשר ערכים מתנגשים, אין הכוונה שאחד חשוב מהשני. שמירת הבטחה יכולה להתנגש בחיפוש אחר האמת; חירות יכולה להתנגש בצדק חברתי. מאבקים מוסריים הם חלק מהותי וקבוע של החיים האנושיים... ההתנגשויות של הערכים הם המהות של מה שהם ומה שאנחנו"
האמת שבידינו היא לעיתים חלקית, חד צדדית, מראה ממקום מסוים מאד. המדרש מלמד אותנו שיש שבעים פנים לתורה. היהדות דוגלת בשלום עולמי , אנו מתפללים רבות לשלום אולם היהדות איננה פציפיסטית ויודעת שיש להתגונן בכדי לחיות. כאשר יש התנגשות בין האמת לשלום הנטייה בקרב חז"ל היא להעדיף את השלום בין היתר מפני שבמצב של שלום יכולה האמת לשגשג שלא לדבר על פריחת השקר בזמן מלחמה .
האחים לא חטאו בדבריהם ליוסף מתוך כוונה לשמירת החיים ושלום המשפחה.
האמת היא שזה היה רצונו של אביהם גם אם לא ביקש זאת. בסופו של דבר לא מתווכים עם תוצאות כאשר הם אלו שייסדו בסופו של דבר את עם ישראל על שם אותו ישראל שבניו סיימו את חייהם בשלום באהבה אחווה ואחדות.

שבת שלום .

שלר איתן

לעילוי נשמת אבי, מורי ורבי אברהם חנן בן נתן ואטל ז"ל